

4. Стадниченко А.П. Прудовиковые и чашечковые (Lymnaeidae, Acroloxidae) Украины: Монография. – Киев: Центр учебной литературы, 2004. – 327 с.
5. Стадниченко А.П. Прудовикообразные (пузырчиковые, витушковы, катушковы). Фауна Украины: в 40-а т. Моллюски: Вып. 4. – Киев: Наукова думка, 1990. Т. 29. – 292 с.
6. Стадниченко, А.П., Гирич, В.К., Гриневич, Я.Р., Лавренюк, О.В. (2011) Калюжниця річкова (Mollusca: Gastropoda: Pectinibranchia) як індикатор рівня забруднення водного середовища цинком / Збірник доповідей дев'ятої Всеукраїнської науково-практичної конференції "Інноваційний потенціал української науки - XXI сторіччя". – С. 149-151.
7. Фурик, Ю.І. Черевоні моллюски (Mollusca: Gastropoda) водойм басейну р. Тиса в межах України: фауна, зоогеографія, екологія. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук. Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАНУ, Київ. 2020. – 215 с.

Моллюски родини Pisidiidae (Mollusca: Bivalvia) у річках басейну Прип'яті Житомирського та Волинського Полісся

Лариса ШЕВЧУК, Лілія БИЛИНА

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна; e-mail: shevchuk.biol@gmail.com, bylyna.lili@gmail.com

Регіони Житомирського та Волинського Полісся мають тривалу історію дослідження фауни двостулкових моллюсків, переважно перлівницевих (Mollusca: Bivalvia: Unionidae), узагальнену у монографічних виданнях. Не одноразово відмічалось, що саме водотоки басейну Прип'яті мають найкращу ситуацію в Україні зі станом поселень цих тварин, які є важливими фільтраторами та визначають якість водного середовища в місцях свого оселення. При цьому показано, що в малих річках, зокрема річці Тні, відмічено на початку нового століття єдиний пункт дослідження в Україні, де існували всі шість аборигенних видів перлівницевих. У басейні Прип'яті мали одну з найвищих частот трапляння види тих перлівницевих, що потребують в Україні та Європі охорони. Окрім того, річку Уборть визнано важливою для охорони цінних видів риб, на яких розвивається личинка перлівницевих – глохидій.

Однак у останні роки через надмірний антропогенний пресинг ситуація з поселеннями перлівницевих у цьому регіоні поступово стає дедалі гіршою. Стан поселень дрібних двостулкових моллюсків, а саме представників родини Pisidiidae, на цій території досліджено не достатньо, а через зникнення з водойм великих двостулкових моллюсків саме ці тварини беруть на себе роль «екосистемних інженерів» і стають основною групою фільтраторів. Матеріалом роботи слугували кулькові моллюски, які були зібрані вручну на глибині до 50 сантиметрів на протязі 2019-2022 років. Загалом обстежено 117 пунктів та знайдено 744 екз. моллюсків.

Для дослідження були обрані водотоки басейну Прип'яті з різним характером антропогенного навантаження. Зокрема, збір матеріалу здійснювався в основному руслі річки Прип'ять (в межах Волинської області) та її правих притоках першого порядку (Стир, Горинь, Уборть, Уж), другого порядку (Случ), третього порядку (Тня, Хомора).

На території України протяжність Прип'яті становить 261 км, це найбільша за площею водозбірною басейну, довжиною та водністю права притока Дніпра. Значна територія у басейні річки має торф'яно-болотні ґрунти, що зумовлює коричневатий відтінок води. У басейні цієї річки активно здійснювали осушувальну меліорацію (1950-1970 роки), яка не виявилась сповна виправданою. Саме тому для збереження унікальних водно-болотних угідь у 2007 році було створено Національний природний парк «Прип'ять-Стохід», до складу якого увійшло десять гідрологічних заказників місцевого значення. Річка Стир протікає через багато населених пунктів, вона становить важливу роль у водному режимі Рівненської АЕС, окрім того приймає стічні води від трьох цукрових заводів. Річка використовується для потреб сільського господарства та потреб міст, зокрема Луцька. Періодично на ній відмічена масова загибель риб через брудну воду. Екологічний баланс річки забезпечує добре розвинута лугово-болотна заплава. Горинь має заболочену заплаву у верхній течії, більша частина басейну розорана, заплавні луки

також місцями розорані, зазнають деградації, у верхів'ї річка використовується для отримання гідроенергії (на ній споруджено Хмельницьку АЕС), до 1990 років була судноплавною для катерів, паромів, також у цей період щороку зазнавала поглиблення русла, що негативно впливає на організми бентосу. Періодично для річки характерні критичні екологічні ситуації. Часто вони спричинені скидами у річку промислових стоків підприємств, зокрема хімоб'єднання Азот (нижче Рівного) та Орживського деревообробного комбінату, якість води оцінюють як помірно-забруднену, подекуди забруднену. На річці розташовано ряд міст, зокрема Остріг, Нетишин та інші. Правою притокою Горині є Случ, яка є найбільшою притокою та до початку 2000 років вважалась найчистішою річкою цього регіону, однак починаючи з 2014 року зазнає періодичних екологічних катастроф через скиди стічних вод Понінківською картонно-паперовою фабрикою. На річці розташовані великі населені пункти – Любар, Миропіль, Баранівка та інші. Уборть також є притокою Прип'яті, її заплава зоболочена, перерізана численними осушувальними каналами, також на ній споруджено ставки та два водосховища. На берегах річки розташоване місто Олевськ та смт Ємільчине. Через викид у річку безпосередньо стічних вод останнього у річці періодично гине риба. Фауна річки зазнала значного впливу під час нелегального добування бурштину, не зважаючи на те, що у її межиріччі розташований Поліський природний заповідник. Уж, який отримав свою назву за звивистий характер русла, є правою притокою Прип'яті та впадає у Київське водосховище, на його берегах розташовані Чорнобиль та Коростень, не достатньо очищені стічні води якого забруднюють річку. Як і більшість приток живиться переважно водами болотного походження, багата на гумінові та залізисті речовини, в ній часто бувають явища заморів. Тня та Хомора є допливами третього порядку, вони безпосередньо впадають у Случ. Загальна протяжність Тні становить лише 76 км, а Хомори 114 км. Великих населених пунктів на Тні не розташовано, однак відбуваються не контрольовані викиди приватних забудов.

Вид \ Річка	<i>M. lacustre</i>	<i>S. corneum</i>	<i>S. rivicola</i>	<i>S. nucleus</i>	<i>S. solidum</i>	<i>P. amnicum</i>	<i>P. supinum</i>	<i>P. pseudosphaerium</i>	<i>P. milium</i>	<i>P. subtruncatum</i>	<i>P. tenuilineatum</i>	<i>P. obtusale</i>	<i>P. nitidum</i>	<i>P. casertanum</i>	<i>P. henslowanum</i>	<i>P. personatum</i>	<i>P. moitessierianum</i>	<i>P. globulare</i>
Прип'ять (18 пунктів)	-	-	-	+	-	+	-	+	-	+	+	+	-	-	+	-	-	+
Стир (13 пунктів)	-	-	+	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Горинь (28 пунктів)	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+		+		+		+
Случ (30 пунктах)	+	+	+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	+	+	-	+	-	+
Тня (4 пунктах)	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Хомора (8 пунктів)	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Уборть (7 пунктів)	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Уж (9 пунктів)	-	-	+	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	+	-

Долина Хомори заболочена, місцями річка порожиста. На річці споруджено водосховища та численні ставки, її вода використовується лише для технічного водопостачання. На річці знаходиться два гідрологічні заказники, не зважаючи на це Хомора потерпає від викидів картонно-паперового комбінату.

За результатами власних досліджень встановлено, що у водоймах та водотоках басейну річки Прип'ять було виявлено 18 видів, а саме *Musculium lacustre* Müller, 1774, *Sphaerium corneum* Linnaeus 1758, *S. rivicola* Lamarck, 1818, *S. nucleus* Studer, 1820, *S. solidum* Normand, 1844, *Pisidium amnicum* Muller, 1774, *P. supinum* Schmidt, 1851, *P. pseudosphaerium* Falve, 1927, *P. milium* Held, 1836, *P. subtruncatum* Malm, 1855, *P. tenuilineatum* Stelfox, 1918, *P. obtusale* Lamarck, 1818, *P. nitidum* Jenyns, 1832, *P. casertanum* Poli, 1791, *P. henslowanum* Sheppard, 1823, *P. personatum* Malm, 1855, *P. moitessierianum* Paladilhe, 1866, *P. globulare* Clessin, 1873. При цьому кількість видів

у кожному з водотоків суттєво відрізнялась. Найбільша кількісь видів, а саме 14, було виявлено у Горині, 11 – у Случі, Вісім – у Прип'яті, шість – в Ужі, і лише п'ять – в Хоморі та два в Тні. Таким чином встановлено, що в жодній з водних артерій не виявлено усі 18 видів. При цьому, у малих річках (Тня, Хомора), як це не дивно, ситуація є гіршою, ніж у середніх.